

Dreptul privat comparat – vechi trezorer al unei culturi juridice a toleranței*

Motto :

*Tantumne opinionis adsumpsisse homines, ut
aliqui eorum tria principia constituerent
omnium: deum et exemplar et materiam, sicut
Plato discipulique eius***

(Résumé)

Un ancien professeur Français d'origine roumaine, Léontin-Jean Constantinesco, soutenait que les normes juridiques européennes doivent être moins substantielles et plus procédurales. L'effet direct de cette proposition c'est, à mon avis, l'augmentation de la tolérance juridique (comment on observe dans le système de common law), c'est à dire, la possibilité augmentée de développer la concurrence entre les normes nationales et locales, et, par cela, le jusnaturalisme (tributaire plutôt aux valeurs juridiques et à la diversité nomothétique qu'aux paradigmes juridiques totalisantes).

L'exploration du champ normatif communautaire européen habille naturellement un droit privé comparé qui est habitué avec la pluralité des sources de droit et avec les herméneutiques relationnelles et organiques des ces sources. En fait, par lui-même, le droit privé comparé incarne les méthodes optimales pour comprendre les significations réelles des normes et mœurs des l'altérité. Découvrant l'ordre étrangère et, surtout, en découvrant le sens de cette ordre constituent une œuvre d'ouverture vers l'autres avec une sorte d'aménité condescendante et l'acceptation des différents critères identitaires avec la possibilité d'envisager, finalement, une architecture normative commune, mais sans sacrifier les traits identitaires propres.

Dans notre théorie (« théorie des critères identitaires relationnelles ») nous proposons comme liant universel, si nécessaire dans le but de l'affirmation du dialogue entre les cultures juridiques nationales si différentes, le concept juridique emprunté du psychanalyse et herméneutique organique du droit, celui-là de l' « amour inconditionnel ».

* Prezentul articol reprezintă o parte a conferinței susținute în cadrul: *5th International Roundtables for the Semiotics of Law*, 17-20 May 2006, Boulognes-sur-Mer, Franța și a articolului predat pentru publicare revistei *The International Journal for the Semiotics of Law*, Springer Ed., Chicago, IL, USA.

** Aurelius Ambrosius (330-397 d.Chr.), *Hexaameron*, 1, 1: "Până la o asemenea părere (greșită) ajunseseră oamenii, încât unii au distins trei principii ale tuturor lucrurilor: zeul, modelul și materia - cum au fost Platon și discipolii lui -...", apud Eugene Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu, *Aeterna Latinitas. Mică enciclopedie a gândirii europene în expresie latină*, Ed. Polirom, Iași, România, 1996, p. 304.

Subsistemele juridice naționale aparținând marii familii continental-europene de drept, între care și cele franceze și române, constituie normativități paradigmatică care avantajează mai ales proiectele sociale uniforme în loc să permită osmoza sau tratarea sintagmatică (combinatorie) a ideilor juridice valoroase.

Profesorul francez de origine română, Leotin-Jean Constantinesco, sesizând caracterul dominant procedural al dreptului roman de altădată și același caracter prezent în sistemul *common-law*-ului anglo-american, a emis opinia favorabilă augmentării spiritului procedurist și în dreptul nostru continental. Ne raliem acestei poziții deoarece credem că astfel s-ar întrona un spirit al unei mai largi toleranțe față de inițiativele juridice ale indivizilor indiferent de statutul lor social. Este evident că procedurile constituie mai cu seamă garanții ale unei bune justițiabilități iar, pe de altă parte, atunci când, în câmpul dreptului privat se exprimă o normă juridică, fie ea și permisivă, aceasta reduce din spațiul de manifestare a voinței individuale. Ca atare, dreptul privat substanțial are o conotație mereu limitativă.

Discuția de mai sus poate fi purtată în directă legătură cu sistemul izvoarelor dreptului. Propria noastră familie juridică este una care accentuează caracterul monopolist al legii. Sistemul *common-law*-ului, precum dreptul roman de altădată, promovează principiul pluralității izvoarelor de drept, ceea ce-i conferă o mai largă deschidere către fenomenele juridice inedite, către viața reală, atât de imaginativă, inovatoare, a actorilor din câmpul raporturilor juridice. Prin urmare, am putea spune că și din această perspectivă asistăm la o mai mare toleranță și încredere în ingeniozitatea juridică individuală.

Tratarea pur paradigmatică a dreptului mai aduce cu sine neajunsul uniformismului juridic și al blocării indivizilor în

proiect. Indivizii, în loc să utilizeze dreptul doar ca un simplu instrument de punere în operă a propriilor proiecte (să le „securizeze”), devin captivii paradigmei juridice uniformiste. Noi, dimpotrivă, suntem ferm atașați dreptului ideatic, unui drept spontan, non-universalist, aculturat cu moderație și firește non-paradigmatic, de natură a asigura în mod real libertatea și fericirea indivizilor. Nu avem mare încredere în rețetele prefabricate de fericire individuală și colectivă...

Dezvoltarea paradigmatică, ultra-legalistă a dreptului poate conduce la avataruri ale civilizațiilor care, din spații noetice și osmotice de afirmare a valorilor umane supreme (*libertas sau voluntas, aequitas sau aequalitas, bona fidea* și iubirea față de semenii prin forme particulare de drept social) și a ideilor juridice valoroase se pot transforma lesne în paradigme de viață incapabile de dialog și toleranță, incapabile de respect al alterității, al alternativelor, al aculturației fecunde sau necesare. Doar odată cu afirmarea sistemelor juridice extrem socio-centriste (nazism, comunism) au apărut aceste falacioase „conflicte” între civilizații”. Anterior, conflictele erau legate doar de disputarea unor interese limitate (bogății, putere, influență, vanități, prestigiu etc.). Din acest motiv, cred că derapajul paradigmatic ce-l cunoaște dreptul legalist actual nu poate fi de bun augur.

Un mic *palladium* pentru a face posibilă o mai bună cunoaștere a alterității (dincolo de caracterul pur exotic sau superficial al comparațiilor spontane) îl constituie dreptul privat comparat metodic, datorită pătrunderii cu consecvență în profilul emergenței istorice al oricărui sistem și, firește, în planul relațiilor consolidate de-a lungul timpului între respectivul sistem și cele cu care a intrat într-un dialog natural. Practic, nu doar ascultarea, dar și înțelegerea celuilalt constituie un factor esențial în dreptul privat comparat. *Tolerantia*,

comprehensio et explicatio devin trepte obligatorii ale hermeneuticii noastre juridice organice și, firește, metodologice.

Apoi, direct legată de spiritul dreptului privat comparat, teoria noastră, a criteriilor identitare relaționale, permite o mai bună raportare la timp. Accelerarea istoriei se datorează acestei nerăbdări în fața timpului, o nerăbdare atât de pernicioasă atunci când este vorba de-a disloca întregi comunități umane din obiceiurile și moravurile ce nu și-au epuizat încă substanța istorică. Transformarea artificială a acestora în vectori ai unor norme inapropriabile naște nu doar frustrații inutile, dar și surse de violențe fără sfârșit. Pe altarul acestei uriașe inginerii sociale iraționale și lipsite de umanism și comprehensiune ajung să fie sacrificați indivizi și generații întregi, fără a dobândi vreo garanție a fericirii ulterioare a altor generații. În viața socială, mai traumatizantă decât o revoluție nu este decât

războiul. Ceea ce este acceptabil în ordine rațională ne apare a fi doar evoluția naturală (*Si fueris Romae, Romano vivito...*) – aceasta este concepția a lui Edmund Burke, pe care o împărtășim și noi.

În concepția noastră, centrată pe teoria criteriilor identitare relaționale și pe metodologia hermeneuticii juridice organice (pe care, de altfel, am denumit-o «școala dreptului organic»), liantul universal al culturilor juridice (conceptul de «cultură juridică» este, din același orizont hermeneutic, preferabil celui paradigmatic, de «sistem juridic») constă în deschiderea comprehensivă pe care conceptul juridic de „iubire necondiționată” o asigură. Acesta din urmă este un concept inspirat de psihanaliză și are forța sugestivă necesară pentru a elimina manifestările pernicioase ale intoleranței.